

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Miért nem fizetett Teisziasz Koraxnak a retorikai stúdiumokért?

A retorikaelmélet történetének kezdeteiről

1. Ez a tanulmány vissza kíván nyúlni a retorikaelmélet kialakulásáig és ennek kapcsán azt hivatott bemutatni, hogy milyen problémákkal kellett szembenéznie közel 2500 évvel ezelőtt az első retorikusoknak. A cél pedig ezen keresztül az, hogy közelebb-ről felidézzük a magyar retorikatörténeti szakirodalomban eddig szinte teljesen hiányzó,¹ Korax-féle retorikaiskola világát, ahol a hagyomány szerint a mesternek éppen a legkiválóbb tanítványok egyikével, Teisziasszal kellett argumentatív összeütközésbe kerülnie, még hozzá a bíróság előtt. Miről szolt ez a konfliktus? Első pillantásra a pénzről. Második pillantásra a bíróság előtti meggyőzési lehetőségekről. Két olyan témáról van tehát szó, ami a retorikai stúdiumok és gyakorlatok szempontjából napjainkban is aktuálisnak ígérkezik. Joggal merülhet fel a kérdés azokban, akik nem a retorikatörténet kutatói, hogy egyáltalán van-e még értelme egy ilyen régi, mester-tanítvány konfliktust a 21. században is tanulmányozni. Az ékesszólás történetének görög kezdetei után Marcus Tullius Cicero is kereste a választ az ehhez hasonló, a történelmi műveltség értelmét firtató kérdésekre. Az *Orator* (A szónok) című művében az ideális szónok elsajátítandó műveltségének részeként, előkelő helyet biztosított a történelmi ismereteknek is. Az ilyen irányú műveltség megszerzése melletti érvelése egy olyan hasonlatban tetőzött, ami minden retorikatörténeti vizsgálat, így a jelen tanulmány mottójául is szolgálhat: „Mert aki nem tudja, mi történt születése előtt, az gyermek marad mindörökre.” (Cicero /2012b: 647). Ennek alapján – saját művelődésünk nagykorúsításáért is – érdemes figyelmünket a retorika művészetének születésére irányítani. Amint látni fogjuk, a Koraxról és Teisziaszról szóló nemzetközi szakirodalom is tele van kérdőjelekkel, hol kétes, hol hiteles történeti források alapján tudunk képet alkotni a retorikatörténet legendás alakjainak a kapcsolatáról.

2. **A retorikatörténet első teoretikusa(i).** Szicíliában a Kr. e. 5. században élt Korax, aki a hagyomány szerint saját retorikaiskolájában, az elsők között dolgozott a retorika elméleti igényű megfogalmazásán, amelynek sikeres gyakorlatba ültetése miatt messze

¹ Például az egyébként igen alapos, magyar nyelvű Retorikai lexikon csak a tanítvány Teisziasz személyének szentelt önálló szócikket, amiben az azt jegyző ADAMIK TAMÁS, természetesen Koraxot is megemlítette, de hozzá már nem vezet önálló artikulust (RetLex. 1200–1201). A Teisziasz szócikk szövege csekély eltéréssel korábban már megjelent Arisztotelész Rétorika című művének ADAMIK-féle fordításkötetében a jegyzetekben is (Arisztotelész /1982: 269). És nem sokkal a Retorikai lexikon publikálása előtt itt is: ADAMIK – A. JÁSZÓ – ACZÉL 2005: 26–27. N. B. a magyar esethez hasonlóan járt el a retorikatörténetész GEORGE A. KENNEDY (1999: 339) is, aki saját névmutatójában a Korax-tételnél Teisziaszhoz utalja az olvasóit, azzal a különbséggel, hogy a két szerző együttes tárgyalásakor a magyar példánál részletesebben mutatja be Korax munkásságát.

földről özönlöttek hozzá a tanítványok (KENNEDY 1963: 58–61). A görög származású mesternél korábban élt és jóval híresebb szónokokról van tudomásunk, de olyanról, aki sikeres rétoriként megszerezett módon foglalkozott azzal, hogy intézményes keretek között minél többeknek átadja a tudását – Korax előtt – nem tudunk. A történészek abban régóta egyetértenek, hogy Korax retorikusi működése akkor vehette kezdetét, amikor I. Hierón türannoszi uralma (Kr. e. 478–467) véget ért Szirakúzában és 467-ben Thraszibülosz intézkedéseivel kezdetét vette a demokratikus államforma. (HINKS 1940: 62) Arra vonatkozóan azonban, hogy Korax és tanítványi köre pontosan milyen kapcsolatban állhattak a politikai vezetéssel, illetve ebből következően leginkább mely műfajban gyakorolta a nyilvános beszéd mesterségét, már megoszlanak a vélemények. A történészek egy része kifejezetten hatalom közeli személyként jellemzi a rendelkezésre álló kevés forrás alapján Koraxot, akinek tevékeny szerepe lehetett a szicíliai politikai változások létrejöttében, ezért maga is a politikai szónoklatok terén tűnhetett ki (COLE 1991: 65). Ez a történelmi álláspont felerősítheti azt a régóta ismert meggyőződést, hogy egy nemzet politikai autonómiája egyenesen arányos annak mértékével, hogy polgárai a nyilvános meggyőzésre mennyire nyitottak. A retorikaelmélet születése ezért függhet össze a demokratikus berendezkedés létrejöttével. Más retorikatörténészek szerint Korax közéleti szerepvállalása nem a politikai, hanem a törvényszéki retorika kapcsán vívott ki elismerést, ezért tanítványait is elsősorban a törvényszéki szituációkra készítette fel. Három tekintélyes szöveggyűjtemény, így Platón Phaidrosza (Platón /1994: 110, 261b), Arisztotelész Rétorikája (Arisztotelész /1982: 5–8 1354a–1355a) és Iszokratész *Adversus sophistas* című munkája (Iszokratész /1969: 19) is úgy foglalt állást, hogy a retorikaelmélet kezdetei a jogi diskurzus körül alakultak ki. Ezekre és más történelmi forrásokra alapozható tehát az, hogy a második történelmi álláspont igazsága valószínűbb, mint az első (HINKS 1940: 62). Végezetül Korax későbbiekben tárgyalandó, törvényszéki konfliktusa is ugyanezt a hipotézist támogatja, amelyet éppen tanítványával, Teisziasszal vívott.

Kérdés továbbá, hogy Korax elméleti munkája pontosan miben állhatott? Bár a neve alatt nem maradt ránk egyetlen szöveg sem, több, mérvadó forrásban is utalásokat találhatunk arra vonatkozóan, hogy elméleti munkássága nemcsak szóbeli, hanem írásban is rögzített volt. Arisztotelész egy kézikönyvet tulajdonított Koraxnak (Arisztotelész /1982: 167. 1402a). Cicero két évszázaddal Arisztotelész Rétorikája után, a Brutusban ugyan felsorolt Periklésztől kezdve számos olyan görög közéleti személyiséget, akit lehet a retorikaelmélet első képviselőjének is vélni, végül ő is úgy foglalt állást, hogy „a szicíliai Korax és Teisziassz írta össze a szabályokat és előírásokat – korábban ugyanis senki sem követett a szónoklásban szabályokat, mégis igen sokan szónokoltak szabatosan és tagoltan...” (Cicero /2012a: 513). Ebből az írásbeli szabályok lefektetése mellett még csak annyi következtethető ki, hogy Korax és Teisziassz is hozzájárultak a retorikaelmélet kezdeti kialakításához a már ismert szabályok írásbeli rögzítésével. A római retorika későbbi képviselői közül Quintilianus azonban már kifejezetten úgy nyilatkozott, hogy a legrégebbi retorikai kézikönyvek szerzője Korax volt, ráadásul tanítványával, Teisziasszal közösen készítették el ezt a művet (Quintilianus /2009: 210. III, 1, 8). Mind a görög, mind pedig a latin nyelvű retorikai hagyományban feltűnik tehát egy legalább részben Koraxnak tulajdonított, azonban elveszett könyv emléke, amit Quintilianus a Kr. u. 1. században még maga is olvashatott. Amiatt, hogy ez utóbbi szerző már Korax és Teisziassz közös művéről írt, felvetődött a retorikatörténészek körében, hogy Korax – a kortárs Szókratészhoz hasonlóan – csak

szóban tanított, amit tanítványa, Teisziasz jegyzett le és adott ki aztán. Vagy egy további álláspont szerint Korax írásbeli munkáját integrálta a saját könyvébe Teisziasz. Ugyanakkor Arisztotelész alapján olyan nézetet is képviselnek, hogy a két szerző önálló művei léteztek írásban, és az utókor éppen a mester-tanítvány viszony miatt kezdte el együttesen kezelni a kettőt (HINKS 1940: 62).

Bármelyik nézetet fogadjuk is el, a szövegtanúk alapján közmegegyezés tárgyat képezi az, hogy Korax munkássága kétféle tárgykört érinthetett a ma ismert retorika-elméletből: az egyik az úgynevezett valószínűségi érvek technikájának kidolgozásával a meggyőzés tárgyköre, a másik pedig a beszéd részeinek elméleti felosztása (HINKS 1940: 66). Ez utóbbi a klasszikus szónoki beszéd részeinek első és legegyszerűbb, hármas felosztását jelenthette, ami napjainkban a legtöbbször az alapfokú oktatás fogalmazástanításából ismert az Egyesült Államoktól Magyarorszáig. Eszerint tehát a bevezetés (προοίμιον), a központi részként ismert tárgyalás (ἄγωβ), amely tartalmazott egy elbeszélést (διήγησις) és a befejezés (ἐπιλογος) kategóriáinak a világos megkülönböztetése, illetve hatásos megalkotásuk lehetett Korax érdeme (ADAMIK – A. JÁSZÓ – ACZÉL 2005: 373).² Mit tett hozzá ehhez Teisziasz és pontosan milyen, inkább tanítványi vagy inkább konkuráló viszony kapcsolta Koraxhoz?

A retorikatörténeti hagyomány elsősorban tanítványai között tartja számon azt a már korábban említett Teisziaszt, aki szegény sorból származott, cserébe igen tehetséges és eltökélt volt, amikor jelentkezett a szicíliai mesternél. Kiváló képességeit látva Korax úgy döntött, hogy a jelentkezését nemcsak elfogadja, de azon felül még a tandíját is meghitelezi. Nem volt hiabavaló Korax nagylelkűsége, melyet egyes források szerint nem csak Teisziasznak, hanem más tanítványainak is felajánlott. Teisziasz mestere felosztását saját retorikaelméletében kibővítette az elbeszélést követő bizonyítás (πίστις) egységével, ami különösen a törvényszéki helyzetekben, de más, akár egy műfaját tekintve panégyirikosznak számító beszédnél is tudatosította több, a továbbiakban elengedhetetlennek bizonyult beszédelem, így például a cáfolat (λύσις) szükségességét. Tudható, hogy a későbbiekben Gorgiasz is ennek alapján készítette híres beszédeit. Teisziasz munkásságáról alig tudhatunk sokkal több olyan tényről, ami történettudományi szempontból hiteles, ez az elméleti munka is inkább olyan tulajdonítás, amit a szóbeli hagyomány őrzött meg (WILCOX 1943: 2–23). A tehetséges tanítványról az egyik legrégebbi, ránk maradt, hiteles szöveg tanú ugyanis Arisztotelész A szofisták cáfolata című munkája. Ennek a könyvnek a záró soraiban ugyan Koraxot név szerint nem, Teisziaszt viszont megemlíti a szöveg, mint egy, a retorika művészetének első feltalálójától a stafétát átvevő, elméleti szakembert (Arisztotelész /1955: 152. 183b 30–31). Korábbi szöveggé Platónnak a Kr. e. 370 körül keletkezett Phaidroszára utalhatunk még (Platón /1994: 120. 267 A), ahol Gorgiasz a retorikaelmélet képviselői között úgy tűnik fel, hogy mesterével, Teisziaszsal együtt említik. Teisziasz neve azonban saját mestere, tehát Korax nevével itt sincs összekapcsolva és arra sincs utalás, hogy időben mikor és pontosan mit alkotott. Ráadásul Cicero A feltalálásról

² Ha a tradíció igaz, Teisziaszt (KENNEDY 1999: 34), de az is lehet, hogy még Koraxot is mesterei között tartotta számon az a szicíliai Gorgiasz (c. 480–375), akiről tudjuk, hogy beszédei felépítésében már egy fokkal kifinomultabb szerkezetet használt, mint az ismertett koraxi, hármas felosztás (ADAMIK 1998: 11). Nála már a bevezetés (προοίμιον), elbeszélés (διήγησις), bizonyítás (πίστις) és befejezés (ἐπιλογος) négyes fogata alkotta a klasszikus beszédet, amit egyetlen ránk maradt beszéde (Helené dicsérete) is jól kivehetően alkalmazott (KENNEDY 1999: 35).

második könyvében utalt Arisztotelésznek egy később elveszett munkájára (Tekhnón szünagógé), amelyben a retorikaelmélet első képviselőjeként Teisziaszt nevezte meg mindenféle görög előzmény nélkül.

3. Veszíthet-e egy pernyertes érv? A Koraxról szóló anekdotikus hagyomány egyik története szerint a mester abban maradt tanítványával, hogy annak addig nem kell a tanulmányaiért fizetnie, amíg eljut az első bírósági peréig (COLE 1991: 65–66). Ha pedig azt megnyerte, akkor utólag kell kifizetnie a tanulmányi költségeit. Amikor a képzés végétével Teisziasz nem volt hajlandó fizetni, Korax a bíróság elé vitte, ahol a tanítvány, a közismert történet szerint azzal védekezett, hogy ha ebben az ügyben sikerrel védi meg magát, akkor pernyertesként nyilvánvalóan nem kell fizetnie Koraxnak. Ha pedig elveszíti a pert, az azt bizonyítja, hogy Korax nem készítette fel a törvényszéki beszédhelyzetre, ezért ebben az esetben sem kell fizetnie, hiszen Korax olyasmért követeli a fizetséget, amely szolgáltatást nem is teljesített. Korax válaszában ugyanezt megfordítva, azzal cáfolta tanítványa érvelését, hogy ha Teisziasz elveszíti a pert, azért kell fizetnie, ha pedig megnyeri, azért, mert éppen a tőle származó tudást használja sikerrel, ami tehát önmaga elleni bizonyíték a perben (IJSSELLING 1976: 11). Az érvkölcsonzés patthelyzetét látva nyilatkozott úgy a bíróság, hogy „egy rossz hollótól (κόραξ) származó, rossz tojással van dolguk” (KENNEDY 1963: 59). Bár szinte szó szerint ugyanezt az érvkölcsonzést Diogenész Laertiosz egy másik párosról, Prótagoraszról és Euathluszról adta elő, náluk a bírósági reakció nem lehetett ez, hiszen a görögben epigrammaként szedett válasz Korax nevével játszva,³ csak Teisziasz és mestere között nyerhet értelmet.

A holló jelentésű κόραξ főnév anekdotabeli szerepeltetése ugyanakkor ismét felveti Korax történeti hitelességének a kérdését. Valóban létezett, vagy csak a frappáns bírói válaszra alapozva kapott Teisziasz ismeretlen mestere egy beszélő nevet? A retorikatörténetesek között, éppen a Korax által önállóan írt könyv körüli bizonytalanság és a róla szóló szövegtanúk kései eredete miatt is merülhetett fel, hogy Korax beszélő neve csak melléknévként fűződött a valós személyként ismert Teisziaszhoz, hiszen, továbbra se feledjük, hogy sem Platón sem Iszokratész nem említette név szerint Koraxot saját retorikatörténeti felsorolásukban (KENNEDY 1963: 60). Ezt a kétséget részben felerősíti Arisztotelész életműve is, ugyanis egy korai munkájában egyértelműen Empedoklészt nevezte meg a retorika atyjának, máshol azonban ő is Korax és Teisziasz személyét tekinti az artium scriptores antiquissimi megtestesítőinek (HINKS 1940: 61). De hogyan is értelmezhető az anekdotában szereplő szójáték?

Ha megvizsgáljuk a holló európai mitológiai alakját, akkor arról értesülünk egy későbbi, már latin nyelvű forrásból, hogy a holló átváltozásának oka Apollón szolgálatában keresendő (Ovidius 1982: 55. II, 531–558). Az Átváltozások szerzőjének egyedi feldolgozása, mondanunk sem kell, hogy épít arra a görög aitiológiai hagyományra, amelynek egyes elemei már a Kr. e. 5. században is ismertek lehettek. A holló tulajdonságainak megfigyelései kiemelkedő értelmi képességei, illetve hangadásának utánozhatósága miatt számos kultúrkörben magyarázatra készítette az embereket (VÍGH szerk. 2019: 143–147). A jóslás görög istenének attribútumaként is ismertté vált hollóról az irodalmi és szimbolikus gondolkodás azt tartotta, hogy képes a beszédre. A madarat beszédkézséggel felruházó

³ Κακού κόρακος κακόν φόν (kiemelés tőlem: H. M.).

európai kultúrában ezért is kötődhet össze Koraxnak mint rétornak és a koraxnak mint madárnak a képe. Ovidius pedig a beszédkészség megszemélyesítő gesztusával sem elégedett meg, amikor fekete madárrá változását, alighanem szintén görög források alapján, összekötötte egy nyelvi közlés büntetésével. Mivel a holló feltárta Apolló szerelmének hűtlenségét, tehát az igazsággal szembesítette istenét, beszéde hatásától elsőként kellett, hogy szenvedjen. Ennek az apollói tettnek a méltánytalansága párhuzamot mutat a tandíját a bíróságon végső soron hiába követelő Korax-anekdótában is. A híres rétor, aki akár politikai változások előidézője is lehetett korának Sziciliájában, saját érdekeinek védelmében elbukott. Meglátásom szerint nemcsak a holló irodalmi alakja és a Korax-anekdota között fedezhetünk fel hasonlóságot, hanem ezen felül az is megtettesül a sikertelen bírósági tárgyalás történetében, hogy a kortársak, avagy az utókor a beszédműfajok közül Koraxnak a törvényszéki beszédekben való jártasságát megkérdőjelezte. Bár a mester és a tanítvány között frappáns dialógus alakult ki, a bírói döntés nyomán a mester megszegyenülése a korabeli, arisztophaneszi ókomédia alazonjai közé emelte Koraxot. Retorikai veresége azonban Teisziasz pillanatnyi győzelme mellett, a tanítvány számára is következményekkel járt. Egyrészt mestere bukása a saját tudásának a határait is utalhat, másrészt győzelme a mesteri staféta átvételének egyszerű szimbólumaként is olvasható. Belekeveredhetnénk ezzel a koraxi cáfolat logikájába, ha akárcsak egyetlen pillanatra is szem elől tévesztenénk a bírói döntést. A bíró azonban nem az érvekre reagált, hanem a diskurzust egy másik perspektívából szemlélve az érvforrásokat és a meggyőzési módszert vizsgálta. Az ezekben felfedezett azonosságot ítélte el híressé vált mondatával. Tehát a madár és utódja egyforma meggyőző ereje az, ami elutasításra került. Bár anyagilag az ügy elutasítása miatt Korax lett a pervesztes fél, mégis, a bírói döntésben megnyilvánuló analógia Teisziaszt Korax utánzójaként rögzítette, implikálva ezzel Korax pedagógiai munkájának sikerét. Így Teisziasz nem fizetett a retorikai stúdiomokért Koraxnak, de a pernyertessége nem a retorikai sikerén, hanem sokkal inkább mestere követésének a mértékén múltott.

4. Összegzés. A tanulmány Korax alakjával, szicíliai retorikaiskolájának legfontosabb elméleti, illetve – Teisziasz kapcsán – gyakorlati aspektusaival vetett számot. A magyar nyelvű szakirodalomban javarészt mellőzött görög retorikusról szóló történeti megfontolások két végleteként az adathalmozék politikai környezet, valamint a köznévként is olvasható koraxi tulajdonnév fiktív karaktere rajzolódott ki.⁴ Korax személyéhez hasonlóan az a Teisziasszal közösen alkotott, ám elveszett mű is hasonló dilemmákat vet fel a retorikatörténetek szemében, amit az első retorikaelméleti könyvként aposztrofálhatunk. Kijelenthetjük, hogy a rendelkezésre álló források nem teszik lehetővé, hogy egyértelmű következtetésekre jussunk Korax tevékenységéről. A legkevésbé megbízható források egyike a Teisziasszal zajló, peres párbeszéd pars pro toto jelleggel mintázza valamennyi dilemmát: melyik műfajt tanította Korax, létezett-e egyáltalán, a probabilis érvelést mennyire sikeresen alakította ki, mi alapján tudott valódi hatást elérni egy korabeli bíróságon

⁴ Korax alakja hasonlóságot mutat ebből a szempontból egy későbbi, talán még híresebb mesternek Ammonius Saccasnak az alakjával. Róla úgy tartja a patrisztikus és filozófiai tradíció, hogy Plótinosz és Órigenész mestere volt, azonban semmilyen írásos emléket nem hagyott hátra és nem tűz az állítani, hogy szinte minden biográfiai adata bizonytalan (vö. Euszebiosz/1983: 264. VI. 19.).

két, jól képzett rétor? Ezért is törekedtem ennek az anekdotának az önálló értelmezésére. Az adódó válaszlehetőségek felvázolása után egyetlen megállapítás várat magára. Annak a szépségnek az elismerése, hogy a retorika művészetének átadása úgy veszi kezdetét, hogy legelső művelői éppen a szóbeli hagyomány kódéba veszttek, ezért alig várható az, hogy biztos állításokat fogalmazzunk meg. Ugyanakkor a szóbeli hagyomány közvetítése olyan erős, hogy újabb és újabb írásbeli tanúkat szólítva maga mellé, két és fél évezreddel később is tudományos közlemények születnek róla, amint azt a dolgozatban felhasznált irodalmak is tükrözik. Mi mást bizonyít ez, mint a retorika hatásának az erejét? Ezért mindegy nekünk, hogy Teiszasz győzte le Koraxot, avagy Korax Teiszaszt abban a bizonyos perben. Számítani az számít, hogy van olyan retorikai teljesítmény, ami két és félezer éve át hallatja a hangját.

Kulcsszók: Korax, Teiszasz, retorikatörténet, érveléelmélet, a beszéd részei.

Hivatkozott irodalom

- ADAMIK TAMÁS 1998. *Antik stíluselméletek Gorgiasztól Augustinusig. Stílus, kritika, értelmezés.* Seneca Könyvek. Seneca Kiadó, Budapest.
- ADAMIK TAMÁS – A. JÁSZÓ ANNA – ACZÉL PETRA 2005. *Retorika.* Osiris Kiadó, Budapest
- Arisztotelész /1955. *On Sophistical Refutations.* Ed. E. S. FORSTER. Harvard University Press, London.
- Arisztotelész /1982. *Rétorika.* Ford. ADAMIK TAMÁS. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Cicero, Marcus Tullius 2012a. Brutus. In: ADAMIK TAMÁS szerk., *Cicero összes retorikaelméleti művei.* Ford. KRUPP JÓZSEF. Kalligram, Pozsony. 501–608.
- Cicero, Marcus Tullius 2012b. A szónok. In: ADAMIK TAMÁS szerk., *Cicero összes retorikaelméleti művei.* Ford. KÁRPÁTY CSILLA – MEZEI MÓNKA. Kalligram, Pozsony. 611–688.
- COLE, THOMAS 1991. Who was Corax? *Illinois Classical Studies* 16/1–2: 65–84.
- Euszebiosz /1983. *Egyháztörténet.* Szerk. VANYÓ LÁSZLÓ. Ford. BAÁN ISTVÁN. Ókeresztény Írók 4. Szent István Társulat, Budapest.
- HINKS, D. A. G. 1940. Tisias and Corax and the Invention of Rhetoric. *The Classical Quarterly* 34/1–2: 61–69.
- IJSELLING, SAMUEL 1976. *Rhetoric and Philosophy in Conflict. An Historical Survey.* Martinus Nijhoff, Hága.
- Izokratész /1969. *Adversus sophistas.* Antonio Zandinella, Venecia.
- KENNEDY, GEORGE A. 1963. *History of Rhetoric I. The Art of Persuasion in Greece.* Princeton University Press, London.
- KENNEDY, GEORGE A. 1999. *Classical Rhetoric & Its Christian & Secular Tradition from Ancient to Modern Times.* The University of North Carolina Press, Chapel Hill – London.
- Ovidius Naso, Publius 1982. *Átváltozások. Metamorphoses.* Ford. DEVECSERI GÁBOR. Európa, Budapest.
- Platón /1994. *A lakoma. Phaidrosz.* Szerk. STEIGER KORNÉL. Ikon, Budapest.
- Quintilianus, Marcus Fabius /2009. *Szónoklattan.* Szerk. ADAMIK TAMÁS. Kalligram, Pozsony.
- RetLex. = *Retorikai lexikon.* Főszerk. ADAMIK TAMÁS. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010.
- VÍGH ÉVA szerk. 2019. *Állatszimbólumtár A-Z.* Balassi Kiadó, Budapest.
- WILCOX, STANLEY 1943. Corax and the Prolegomena. *The American Journal of Philology* 64/1: 1–23.

Why Tisias did not pay Corax for rhetoric studies? On the beginnings of the history of the theory of rhetoric

This paper discusses the history of rhetoric and takes us back to the 5th century BC. According to tradition, the first rhetorical school was established by Corax. The paper does not really focus on the historical fact of establishment, but rather examines the first rhetorician's theoretical work, which has not survived, but was referred to by antique sources. From a practical point of view, the paper discusses the argumentation of Corax' famous debate with his pupil, Tisias. The description of Corax, missing from the Hungarian literature on the history of rhetoric so far, takes into account the previous conclusions of international studies, in addition to these aspects.

Keywords: Corax, Tisias, history of rhetoric, theory of argumentation, parts of speech.

HOVÁNYI MÁRTON
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

S Z E M L E

The Handbook of Dialectology

Edited by CHARLES BOBERG, JOHN NERBONNE, and DOMINIC WATT.
Wiley Blackwell, Oxford. 2018. 600 oldal

1. Alaposan átgondolt, logikusan fölépített, nemzetközi összefogással s következetesen alkalmazott elvek szerint megírt kézikönyv a címűl írt munka. Olyan kiemelkedő tudósok, mint P. TRUDGILL és S. TAGLIAMONTE méltatta dicsérő szavakkal ezt a 600 oldalas munkát, amely praktikus módon szerkesztett hasznos munka. Semmi kétség, rengeteg ismeretet közvetítő, gondolatébresztő olvasmány. 41 alaposan kiválogatott szerző műve, köztük van a nálunk is – munkássága alapján – ismert H. GOEBL, P. AUER, D. R. PRESTON, J. K. CHAMBERS. Jellemző jegye a kézikönyvnek a jó tájékoztatás, amelyben az elméleti kérdések és a korpuszalapú vizsgálatok egyensúlyban vannak. A könyv részletes ismertetése persze lehetetlen, de a rá való figyelemfölvívást a magyar dialektológusok és szociolingvisták számára így is fontosnak tartom. Amire vállalkozom az tehát, hogy bizonyos fokú tájékoztatást adjak arról, mit tartalmaz ez a fontos dialektológiai szintézis.

2. Röviden azt mondhatjuk, hogy a címűl írt könyv első nagy fejezetében összefoglalóan tárgyalják a szerzők a dialektológia részdiszciplínáit, bevezetik az olvasót e tudományág tudományközi kapcsolataiba, valamint elméleti és módszertani kérdéseibe, a nyelvjárási adatok gyűjtésének, az adatok felhasználásának, magyarázatának és elemzésének a világába. Külön nagy fejezet van szentelve a legelterjedtebb nyelveknek és nyelvcsaládoknak, területi variabilitásuk felmutatásának. A vizsgálatban a világ nagyobb nyelveiről, nyelvcsaládjairól és dialektológiájáról van csak szó, s természetes, hogy a 19. század utolsó